

1. Werken aan de leefbaarheid van de Vlaamse dorpen vraagt een volwaardig en kwaliteitsvol participatiebeleid, en dit op alle bestuurlijke echelons.

Volgens het **Decreet Lokaal Bestuur** heeft elk gemeentebestuur een participatiereglement waarmee het burgerparticipatie over alle beleidsdomeinen heen organiseert.

Enkele aanbevelingen hierrond. Kwaliteitsvolle participatie wordt enkel bekomen als aan onderstaande randvoorwaarden is voldaan.

- **Participatie is een welgemeende tweezijdigheid, is een proces van discussie, van interactie.** De participatieve partners nemen elkaar serieus, respecteren elkaar.
- **Schep duidelijkheid.** Baken de (o.a. wettelijke) grenzen af waarbinnen participatie mogelijk is. Doel: voorkomen van misverstanden en vooral van verkeerde verwachtingen die een hypothec leggen op nieuwe initiatieven.
- **Schep tijd en ruimte** voor interactie tussen burgers en tussen burgers en bestuurders (politici en ambtenaren), alsook om inzichten te doen groeien, meningen te laten veranderen (kan bij alle participatieve partners).
- Gebruik of draag zorg voor **diversiteit**, laat verschillende denkwijzen toe om het debat zinvol te voeden en gedragen richting te geven.

Wij zien participatie als een kwaliteitslabel, een toetssteen.

1.1 De impact van het dorpenbeleid

Lokale overheden hebben op tal van vlakken door hun regelgeving en beleidsplanning impact op de burgermaatschappij in hun dorpen. Om de vitaliteit in dorpen te bewaren/herstellen kunnen ze best de talenten van de dorpelingen aanspreken (zo blijkt uit het onderzoek van Frans Thissen). Een actief, creatief en open beleid dat burgers uitnodigt tot participatie, is hierbij essentieel. De waarde van het participatiereglement kan in die zin nooit overschat worden. Een gemeentebestuur kan best in dialoog met de burgers actie ondernemen en actie steunen.

Participatie vergt in het algemeen een 'de-verticalisatie': het initiatief kan niet eenzijdig van bovenaf (het lokaal bestuur) komen. Participatie betekent dat initiatieven van burgers (dus van onderuit) steun krijgen, dat netwerken tussen organisaties kunnen groeien, dat burgers in hun concrete leefwerelden en organisaties waarin ze actief zijn, kansen krijgen tot deelname en inbreng. Participatie vereist dus dat systemen van beheer en management in de vele georganiseerde bestuurlijke sectoren in onze samenleving meer en beter geënt worden op die van onderuit groeiende of reeds aanwezige patronen. Er wordt afgestapt van het systeem waarbij vanuit de ratio en het gezichtspunt van degenen die aan de top beslissingen nemen, wordt gedacht. 'De-verticalisatie' houdt ook rekening met het aanvoelen en de manier van kijken van onderuit.

In een verticale benadering bekijken bestuurders problemen vanuit hun aparte sector, deelsector, beleidskoker, vanuit dat onderdeelje van het bestuur waarvoor zij alleen verantwoordelijk zijn. Dat strookt vaak niet met het aanvoelen van de burger: mensen kijken naar problemen en oplossingen los van de bestuurlijke ratio. **Mensen denken integraler dan het bestuur georganiseerd is. Net in die spanning zit de nood aan participatie. Die botsing tussen leefwereld en beheerswereld is een essentieel onderdeel van het participatiebeleid.** De-verticalisatie moet ervoor zorgen dat er zo dicht mogelijk bij de verschillende leefwerelden van verschillende burgers kan worden aangesloten.

1.2 Kritisch kijken naar overlegstructuren

We bevelen aan om de participatieorganisatie zelf tot voorwerp te maken van participatieve discussie. De patronen van het organiseren van overleg met de burgermaatschappij veranderen meestal minder snel dan evoluties in het veld. Op die structuren van overleg zetten zich meestal administratieve gewoontes vast: elke sector kent zijn eigen adviesraad, het lidmaatschap ligt vast, de subsidies liggen vast. De doorwerking van deze tradities is vaak blijvend, men is het nu eenmaal zo gewoon ook

al verandert het veld snel. Sommige adviesraden passen zich aan, er komen nieuwe adviesraden, andere blijven in die gewoontes steken. Deze participatie-infrastructuur moet zelf ook geregeld voorwerp van participatieve discussie zijn. Publieke evaluatie is nodig. **Werken de structuren nog, voor wie werken ze nog en op welke gronden blijven deze structuren legitiem?**

1.3 Het belang van een gedeelde verantwoordelijkheid en vitale coalities

Burgers kunnen zelf veel, hebben veel informatie voorhanden, zijn deskundig als het over hun eigen leven en leefomstandigheden gaat. Het gaat daarbij uitdrukkelijk niet in de eerste plaats om burgers die het goed kunnen zeggen. Het gaat in de breedste zin om alle mensen die vanuit hun eigen ervaringen eigen competenties uitbouwen. Het gaat om doorleefde informatie, om ervaringen vanuit het dagelijks leven, om vanuit het leven opgebouwde competenties.

Burgers kunnen de agenda vormen. Burgers kunnen door samenwerking veel bereiken en de kracht van samenwerking is voor een samenleving en een gemeente/dorp van levensbelang.

Door actie, door dingen te doen, agenderen burgers thema's voor bestuurders. De agendavorming voor het bestuur mag dus niet het monopolie zijn van het bestuur. De kracht van burgers en de kracht van burgerinitiatief kan veel meer erkenning krijgen en mag als mobiliserende kracht in onze samenleving gezien worden. In dat burgerinitiatief komen echter ook keuzes tot stand, wordt er gewerkt met in- en uitsluiting. De overheid heeft ten aanzien van uitsluiting (van niet verder uitvoeren van bepaalde projecten of projectideeën) een belangrijke rol: zoals de burgermaatschappij kritisch is voor de overheid en uitsluiting door de overheid, mag en moet de overheid ook kritisch zijn ten aanzien van de burgermaatschappij en ook over uitsluiting in die burgermaatschappij.

De overheidsrol zelf moet steeds kritisch worden benaderd: de overheid moet en kan niet alles zelf doen, ze moet geen initiatief uit handen nemen of initiatief in bureaucratie doen verstikken. Soms moet de overheid ook wel eens fors optreden. Denken over participatie betekent dus ook reflecteren over de kracht van samenwerking en over de rol van de overheid.

De Vlaamse Vereniging Dorpsbelangen beveelt besturen én burgers aan om na te denken vanuit een gedeelde verantwoordelijkheid, niet vanuit een verdeelde verantwoordelijkheid. Naargelang de context, de aard van het probleem of interessante acties, naargelang de draagkracht kan de concrete actie bij de overheid dan wel bij burgers, bedrijven of organisaties liggen. Die gedeelde verantwoordelijkheid moet voorwerp van publiek debat zijn en dus zelf object van participatie.

1.4 Participatie is ook actie, is emotie, is doen

Participatie valt niet gelijk te schakelen met praten in vergaderingen, met spreken op hoorzittingen of in adviesraden, met teksten. Participatie gaat over communicatie maar onder communicatie zien wij ook actie ondernemen, samenwerken, een burgerinitiatief opzetten.

Participatie is niet alleen dingen doen maar gaat over betrokkenheid, over emoties, over gehechtheid vanuit de banden tussen mensen onderling en tussen mensen en hun omgeving en over hoe die gehechtheid zich uit. Die emotie en gehechtheid kan zich zowel stil uiten als spectaculair door groot-schalige acties. Participatie speelt dus ook een grote rol in de concrete uitvoering van plannen, in het beheer van projecten. Daarom is participatie een continu proces. Een bestuur dat daarvan het belang inziet, dat weet hoe belangrijk actie en emotie is voor gedragen beleid, zo'n bestuur denkt participatief.

1.5 Participatie gaat om meer dan een fotogeniek plaatje

Bestuurders omarmen participatie meestal wel als het over de mooie fotogenieke dingen gaat: mensen die actief worden op dorpsniveau, mensen die initiatief nemen voor meer sociale cohesie, culturele initiatieven die gemeenschappen dichter bij elkaar brengen. Maar als het over 'de grote' projecten gaat, over ingrijpende infrastructuur... dan wordt het minder evident. Soms keren de zaken zich zelfs en stuiten we op het 'stenen plafond'. Dan worden burgers plots niet meer zo omarmd of worden zij niet langer als deskundig beschouwd. **Participatie is maar geloofwaardig als ze ook wordt ingezet voor delicate dossiers met lastige keuzes en waarin macht een belangrijke rol speelt.**

2. De Vlaamse Vereniging Dorpsbelangen vzw pleit voor een integraal en exclusief dorpenbeleid.

Participatieve processen spelen zich overal af, ook in dorpen. Veel literatuur over participatie situeert zich op het dorps- en wijkniveau en de aandacht voor de dorps- en wijkaanpak is de laatste jaren, ook bij lokale besturen, sterk toegenomen.

Maatwerk is een belangrijke kerngedachte: dorpen zijn niet gelijk. Naargelang de ligging, de historische achtergrond, de meer of min ontwikkelde kansen, enzovoort heeft elk dorp een eigen unieke identiteit.

Een 2e belangrijk element is dat **de beleving van het dorp** door bewoners grondig kan afwijken van de manier waarop bestuurders en experts naar dorpen kijken. Het gaat bovendien niet alleen om bewoners maar ook om gebruikers van dorpen. Wiens beleving domineert het beeld van het dorp? Een derde element is dat de beleving van dorpsbewoners zich niks aantrekt van de wijze waarop het bestuur is georganiseerd. **Een integrale beleving van de leefwereld staat vaak haaks op de sectorale manier waarop een gemeentebestuur werkt.**

Dorpengericht werken roept verwachtingen op over de manier van optreden van gemeentebesturen. Dorpengericht werken is dus een interessant maar ook risicovol instrument. **Door in te spelen op de eigen verantwoordelijkheid van burgers in vormen van dorp- en wijkbeheer wint de dorpenwerking aan innovatieve mogelijkheden.**

2.1 Over het belang van dorpen

Natuurlijk is niet alles mogelijk op dorpsniveau, net zoals op stedelijk niveau. Het is essentieel om niet de illusie te wekken dat alle problemen, wensen en initiatieven op dorpsniveau kunnen worden aangepakt. **Het dorpsniveau is echter van belang, om minstens vier redenen.** Omdat elke dorping in relatie staat tot zijn directe fysieke omgeving en omdat dit dus een nuttig aanknopingspunt is voor participatie. Omdat het dorp, naast andere leefwerelden, een leerschool kan zijn om met civiele vaardigheden om te gaan zoals leren omgaan met andere mensen. Omdat burgerinitiatieven op dorpsniveau een bijzondere bijdrage kunnen leveren om ook complexe problemen aan te pakken, soms beter dan wat het bestuur wil en kan. En omdat initiatief op dorpsniveau de burgerzin kan stimuleren en zo tot meer vertrouwen én samenhang in onze samenleving kan bijdragen. **Het is belangrijk dat lokale besturen en bij uitbreiding alle publieke overheden nagaan of ze zich in deze motieven kunnen vinden om hun dorpenbeleid een stabiele basis te geven. Het dorpenbeleid moet met andere woorden passen in een strategische keuze: waarom doen we dit eigenlijk?**

2.2 Over het beleven van dorpen

Mensen kijken verschillend naar dorpen, niet voor iedereen heeft het dorp dezelfde betekenis. Sommige mensen verbinden geen enkele betekenis aan hun dorp, verkiezen soms zelfs om in de stad te gaan wonen. Anderen werken er wel maar wonen er niet, zoals de middenstanders die een zaak in een dorp uitbaten. Verder zijn er de 'passanten' die het dorp occasioneel gebruiken en waarbij die ruimtelijke plek voor hen enkel een nuttige betekenis heeft (om de infrastructuur, als passage op weg naar het werk, als vluchtweg, als toeristische bestemming,...). Uiteraard zijn er ook de 'authentieke' dorpsbewoners die aan hun dorp verknocht zijn en zich ervoor willen inzetten. En dan zijn er de nieuwkomers die zich echt in het dorp integreren. **Vanuit deze laatste 2 groepen zien we mensen in participatieve processen instappen**, vaak uit eigen beweging maar ook op uitnodiging van lokale besturen.

(Uiteraard zijn er niet alleen verschillen tussen mensen in dorpen maar ook tussen de dorpen.)

2.3 Over integraliteit als een beleving

De wijze waarop bewoners problemen of kansen in het dorp ervaren, is vaak een 'integrale' beleving. Zij denken niet in vakjes of in administratieve onderscheidingen naargelang het gaat om milieuaspecten, of over aanpak van publiek domein, of mobiliteitsknelpunten,... In de ervaring en beleving van

bewoners worden dergelijke categorieën niet gebruikt. Het bestuur (zowel op lokaal als op hoger niveau) is wel in dat soort vakjes opgedeeld, zowel in de regelgeving als in de interne organisatie.

Deze spanning tussen doorleefde integraliteit en de organisatorische afstemming tussen diensten en sectoren kan een hefboom zijn voor meer coördinatie en samenwerking binnen het bestuur, en meer interbestuurlijke samenwerking.

2.4 Over burgerinitiatief en dorpsbudgetten ('burgerbudgetten')

Dorpsbudgetten zijn budgetten van het gemeentebestuur die autonoom door burgers worden beheerd en die ontstaan op initiatief van of in samenspraak met burgers. Burgers kunnen echter nog via allerlei andere kanalen middelen mobiliseren waar ze verder autonoom over kunnen beschikken.

Lokale besturen kunnen dorpsbudgetten actief gebruiken om bottom-up processen te faciliteren.

Beperk hierbij de sturing tot enkele kwaliteitsvoorwaarden en reken erop dat problemen van representativiteit en draagvlak spontaan worden gecorrigeerd door actie en reactie vanuit de burgers.

Dorpsbudgetten werken maar als bij dorpelingen de nodige dynamiek en animo ontstaat. Het is een instrument en geen doel op zich.

Het gebruik van dorpsbudgetten kan verder ingebed worden in een participatief proces rond een meer participatief opgestelde gemeentelijke begroting.

Via een tijdig opgezet en goed gecommuniceerd proces van overleg met dorpen kunnen in overleg met burgers voorstellen worden opgebouwd die uiteindelijk in de definitieve gemeentebegroting belanden. Het kan hierbij budgettair gaan om een bepaald percentage van de begroting en met overloop over meerdere jaren. De aanwending van die bedragen kan dan operationeel worden uitgewerkt via dorpsbudgetten, zoals voorzien in het gemeentedecreet. Op die manier zijn dorpsbudgetten het product van dynamiek, van actie, van onderhandeling en overleg. Dat zal de kwaliteit ten goede komen en is zowel in het belang van het bestuur als van de burgers die voor deze budgetten verantwoordelijkheid willen opnemen.

2.5 Is de gemeentelijke organisatie er klaar voor?

Kiezen voor een dorpenbeleid betekent dat er een draagvlak is op politiek en ambtelijk topniveau. De organisatie zal daarom van dorpenbeleid een strategische keuze maken en ervoor zorgen dat de dorpenwerking stevig is ingebed in de werking van het College en van het Managementteam.